

MADENCİLİK SEKTÖRÜ RAPORU (2002 – 2010)

MADENCİLİĞİN ÖNEMİ

Madencilik, tarih boyunca uygarlıkları şekillendiren temel sektörlerden biri olmuştur. Özellikle, sanayi devriminden bu yana insanlığın gelişim sürecinin son iki yüz yılındaki baş döndürücü ilerlemede kömür ve demirin önemini yadsımak mümkün değildir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda da, madencilik faaliyetleri olmaksızın insan yaşamının sürdürülebilmesi olası değildir. Bugün, kullandığımız arabalardan, içinde yaşadığımız evlere, bilgisayarlardan telefonlara kadar yaşamımız için vazgeçilmez olan hemen her şey, madencilik etkinlikleri sonucu elde edilen ürünler sayesinde varlık kazanabilmektedir.

Yeni dünya düzeninin getirdiği en önemli değişim; kaynakların kıt olması, çevre ve insan sağlığı için atıkların kontrol edilmesinin ön plana çıkması, üretimde ve kullanımda önemli teknolojik gelişmelerin sağlanması sonucunda daha az hammadde ve yakıt ile temiz bir çevre içerisinde insanlık için en yüksek faydanın sağlanması gelişmişliğin temel göstergesi olarak gösterilmesidir. Bugün, kişi başına hammadde ve enerji tüketimleri baz alınarak yapılan planlamalar gerçekçi değildir. Planlamaların; teknolojik alandaki gelişmeler gözardı edilmeden istenilen standartlara uygun özellikte ve miktarda hangi hammaddelerin ne zaman üretilmesi gerektiğini içerecek şekilde kısa, orta ve uzun dönemli olması gerekmektedir.

Gelişmiş ülkelerde, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) 'da madenciliğin payı; ABD'de % 5, Almanya'da % 4.0, Kanada'da % 3.7, Avustralya'da % 6.5, Rusya'da % 22, Şili'de % 8.5, G.Afrika'da % 6.5, Brezilya'da % 3 ve Türkiye'de ise % 1.2 düzeyindedir. Çeşitli madenlerin bugün bilinen rezervlerinin, bugünkü tüketim hızıyla tükenme ömürleri; kömür, 400 yıl; alüminyum, 1027 yıl; antimon, 30 yıl; krom, 143 yıl; bakır, 75 yıl; altın, 45 yıl; indiyum, 13 yıl; kurşun, 42 yıl; nikel, 90 yıl; fosfor, 345 yıl; platin, 360 yıl; gümüş, 29 yıl; tantalum, 116 yıl; kalay, 40 yıl; uranyum, 59 yıl; çinko, 46 yıl olarak hesaplanmaktadır.

Ülkemiz doğal kaynaklar açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Ancak ülke ekonomisinde madenciliğin önemli bir yeri olduğu söylenemez. Türkiye, üretilen madensel kaynak çeşitliliği açısından, 152 ülke arasında, 29 maden türünde yapılan üretim baz alındığında, 10. sırada yer almaktadır; ancak üretici ülkelerin dünya pazarı içi payları sıralamasında % 0.16 oranı ile 52. sıradadır. 50 dolayında madensel kaynak üretimi

yapılmakta ve bu üretimin yarattığı katma değer niceliği 2-2.5 milyar dolara ulaşmaktadır. Bunun GSMH içindeki payı ise %1.5 dolayındadır. Madencilik ve madene dayalı sanayi birlikte düşünüldüğünde oluşan katma değer GSMH içindeki payı % 12'yi bulmaktadır. Bu da 22 milyar dolarlık bir değer yaratıldığı anlamına gelmektedir.

Dünya maden potansiyeli içinde, ülkemizin payına bakıldığında, bor, toryum, linyit, mermer, manyezit, nadir toprak elementleri, zeolit, trona, barit, feldspat ve sodyum sülfat gibi madenlerde önemli miktarda rezerve sahip olduğumuz ve rekabet gücümüzün yüksek olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, bu kaynakların işlenmesi, bunlardan, önce yarı mamul, daha sonra mamul ürünlerin üretilmesi ve bu ürünlerin ilgili sanayi dallarında kullanımının desteklenmesi gibi, uluslararası piyasalarda rekabet gücümüzü arttıracak yapılanmaların uygulanması gerekmektedir. Ayrıca bu ürünlerin yeni kullanım alanlarının belirlenmesine yönelik bilimsel ve teknolojik araştırmaların yapılmasına ve teşvik edilmesine de ihtiyaç vardır.

Günümüzde dünya sanayi enerji hammaddeleri dışında kalan 350-400 milyar dolarlık maden ve mineral işlenerek 3,8 trilyon dolarlık ara malı haline getirilmektedir. Bu ara malları sanayi sektörünce uç ürünler haline getirilerek 33 trilyon dolarlık dünyanın GSMH'lerinin temelini oluşturmaktadır. Ülkelerin kalkınma ve ekonomik gelişiminde önemli yeri olan madencilik ve entegre üretim sanayi, en büyük katma değeri de yaratmaktadır.

Ülkemizde uygulanan yanlış ekonomik politikalar; yatırımı değil, rantı teşvik etmiştir. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak yıllardır sürdürülen bu ekonomik politikalara karşın rant ekonomisini değil, yatırım yapılarak üreten bir ekonomik yapının savunulması gereklidir. Madenlerini efektif biçimde üreten, nihai ürüne dönüştüren bir madencilik sektörü için mücadele edilmeli, görüş ve öneriler oluşturulmalıdır. Madencilikteki en önemli politikamız, ülkemizi hammadde üretilip satan bir ülke olmaktan çıkarıp dünya pazarlarında katma değeri yüksek son ürünlerde söz sahibi bir ülke konumuna getirmek olmalıdır.

MADENCİLİĞİ DİĞER SEKTÖRLERDEN AYIRAN ÖZELLİKLER,

- Üretildiğinde yerine konulamayan tükenen varlıklardır.
- Her aşaması çok risklidir.
- Yatırımın geri dönüş süreci uzundur.

- Yer seçim şansı yoktur, bulunduğu yerde işletilmesi zorunludur.
- İstihdam ve katma değer yaratan emek yoğun bir sektördür.
- Çevreye etkisi önlenebilen veya kontrol edilebilen bir sektördür.
- Genellikle kırsal kesimlerde yapıldığından göçü önler.
- Madencilik yapılan bölgeler daha hızlı kalkınır.
- Ekonomik kalkınma için madenlerin üretilmesi gereklidir.
- Krizlerden en çok etkilenen sektörlerden birisidir.
- Madencilik faaliyetleri durdurulduğunda yeniden üretime alınması büyük maliyetlere neden olmaktadır.

ULUSAL MADENCİLİK POLİTİKASININ GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK TEMEL İLKELERİMİZ

* Her tür ekonomik faaliyette olduğu gibi madencilik faaliyetlerinde de amaç, insanın refah ve mutluluğudur. İnsan onuruna ve emeğine saygı, madencilik faaliyetlerinin planlama ve uygulanmasında hareket noktası olmalıdır. Kamu yararı öncelikli olarak göz önünde tutulmalıdır.

* Madencilik sektörünün geliştirilmesine yönelik oluşturulacak tüm amaç ve hedefler ile uygulamalar, her şeyden önce bilimsel ve teknik temeller üzerinde geliştirilmeli, bilimsel bilgi ile desteklenmeyen söylem ya da tasarımlardan uzak durulmalıdır.

* Madencilik sektörünün tüm alt sektörlerinde üretim arttırılmalıdır. Ancak, söz konusu üretimin hedefi dış satım değil, ülke sanayi sektörleri olmalıdır. Madencilik sektörünün ülke kalkınmasındaki kritik önemi, fazla miktarlarda üretilip yurt dışına satılarak döviz elde edilmesinde değil, ancak, yerli sanayiye düşük maliyette ve kaliteli girdi sağlamasındadır. Bu çerçevede, madencilik sektörünün planlanmasında ülke sanayi sektörleri ile entegrasyon ön planda tutulmalıdır.

* Ülkemizin ihtiyacı olan enerjinin, yerli maden kaynaklarımızdan karşılanması öncelikli hedef olmalıdır. Sanayinin ihtiyacı olan ucuz enerji üretiminin sağlanması ve bu enerjinin sürekli ve

güvenilir olması bakımından, yerli maden kaynaklarımızın kullanılması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Elektrik enerjisi arz - talep dengesinin sorunsuz sürdürülebilmesi için, ulusal maden kaynaklarımıza öncelik veren, akılcı bir enerji politikası zaman kaybedilmeden oluşturulmalıdır.

* Maden aramaları uzun yıllardır ihmal edilmiştir. Aramalarla ilgili etkin yasal ve yönetsel yapıların hızla tesisi ve çağdaş teknolojilerin kullanıldığı arama faaliyetlerinin, kamu denetiminde ve mutlaka rasyonel bir stratejik plan çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir.

* Madencilik sektöründe aramadan uç ürüne kadar her aşamada ileri teknoloji kullanımı amaçlanmalıdır. Üretim ve kaynak performansının iyileştirilmesine ve yeni ürünlerin elde edilmesine yönelik olarak yeni gelişen teknolojilerin kullanımı, bu sektörün ülke kalkınmasına katkısı bakımından kritik önemdedir. Bu nedenle sektörde yüksek teknoloji kullanımı ve üretilmesine yönelik araştırma - geliştirme çalışmalarına öncelik verilmelidir. İleri üretim teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanımı, daha temiz ve daha etkin madencilik süreç ve ürünlerinin temini bakımından önkoşuldur.

* Gelişmiş teknoloji kullanımı ve madencilik teknolojilerinin geliştirilmesi, sektöre önemli katkılar yapacak yeni fırsatlar yaratacaktır. Bu çerçevede söz konusu teknolojilere uyum sağlayacak ve bunları kullanabilecek iyi eğitilmiş işgücü istihdamının süratle arttırılması, genel verimliliğin artışı bakımından son derece önemlidir. Madencilik faaliyetinin her aşamasında, en az bir maden mühendisinin varlığı zorunlu olmalıdır. Eğitim ve öğretim konusunun yeniden ele alınması ve sektörün gereksinim ve beklentilerine cevap vermesi gerekmektedir.

* Ülke madencilik sektörünün en önemli darboğazlarından biri, gerek kamu gerekse özel kuruluşların yönetsel yapılarındaki sorunlardır. Bu yapıların verimliliğine yönelik çalışmalar, madencilik sektörünün gelişimi bakımından son derece önemlidir. Söz konusu yapılarda hesap verilebilirlik ve şeffaflık mutlaka sağlanmalıdır.

* Sektörde pazar araştırması kavramı gelişmemiştir. Bu konunun kapsamlı bir çerçevede yeniden ele alınması, gerek mevcut gerekse gelişen pazarların yakından takip edilerek değişikliklere uygun stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir.

* Çevre faktörü gözardı edilerek madencilik faaliyetlerinin yürütülmesi, içinde bulunduğumuz yüzyılda mümkün değildir. Madencilğin çevreye etkileri yadsınamaz. Ancak, madencilik sektöründe, çevre dostu teknoloji ve yöntemlerin kullanılması, madencilik süreçlerinde ya da sonrasında çevrenin korunmasına ve yenilenmesine yönelik önlemlerin alınması, sektörün gelişimini engellemeyecek, aksine genel anlamda sektörün gelişimine yönelik katkı yapacaktır.

* Madencilik sektöründe, kamuoyu doğru bilgilendirilmelidir. İstihdam yaratan, sanayileşmenin ana girdisini sağlayan ve katma değer üreten bir sektör olduğu topluma anlatılmalıdır.

* Madencilik sektörüne ilişkin alınacak kararlara ilgili yöre halkının katılımı sağlanmalıdır.

* Toplumsal, ekonomik ve çevresel bakımdan sürdürülebilir bir madencilik sektörünün gelişimi; devlet, sektörde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar ile demokratik kitle örgütleri ve sivil toplum örgütlerinin yapıcı işbirliği ile mümkündür. Söz konusu tarafların doğrudan katılımları olmaksızın hazırlanacak herhangi bir sektör planının ya da plan uygulamasının başarılı olması mümkün görülmemektedir.

SEKTÖRDE MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ

Anayasa mahkemesinin 2009 yılında verdiği karar gereği bazı maddeleri iptal edilen ve yeni düzenleme için süre verilen Maden Kanunu değişikliği, 10 Haziran 2010 tarihinde TBMM'de kabul edilmiştir. Ülkemizde yasalar çok çabuk eskimekte ve yerine yeni bir yasa koyma ihtiyacı doğmaktadır. Bunun pek çok nedeni bulunmaktadır. Yasa oluştururken tüm tarafların görüşlerinin yansımaması ve belli grupların taleplerinin birebir yer bulması çıkan yasanın uygulanabilirliğini zorlaştırmaktadır.

Herhangi bir yasa, her şeyden önce, bir öncelikler-niyetler manzumesine yani bir politika metnine dayanmak zorundadır. İnsanı ve insan emeğini merkeze koyan, bir yandan madencilik faaliyetlerinde kamunun etkin gözetim ve denetimini sağlarken, diğer taraftan söz konusu faaliyetlerin çevre ve ekosistemlerin korunmasını da gözetken, temel olarak ekonomik kalkınmaya ve yoksulluğun azaltılarak gelir dağılımının düzeltilmesi hedeflerine yönlendirilen bir "ulusal madencilik politikası" Maden Kanunu'nun temeli olmalıdır. Bu husus, gerek

toplumun yararı gerekse madencilik sektörünün gelişimi bakımından son derece büyük önem taşımaktadır.

Madenler, milyonlarca yılda oluşan, tüketildiğinde yenilenemeyen kaynaklardır. Bu nedenle mutlaka etkin bir planlamayla ülkenin ihtiyaçları göz önüne alınarak çevreye duyarlı bir şekilde ve kamu yararı öncelikli olarak üretilmelidir. Madencilik faaliyetlerinin kaynak kaybına yol açmadan, çevreyle barışık, akılcı ve ekonomik kurallara göre ve işçi sağlığı- iş güvenliği esasları çerçevesinde yürütülmesi ana hedef olmalıdır. Ancak, Maden Kanununda yapılan değişiklikler için ortaya konulan gerekçeler, ülkemizin ve madencilik sektörünün genel sorunlarını tam olarak kavramamış, buna yönelik çözümler üretmeye yönelik hazırlanmamıştır. Piyasa ekonomisinin taleplerine göre düzenlenen yasanın önceliklerinin bu doğrultuda olması da beklenmemelidir.

Genel olarak bakıldığında, ülkemiz madencilik sektörünün istenilen düzeyde gelişmemiş olmasının nedeni, yalnızca yürürlükte olan Maden Kanunu değildir. Diğer pek çok alanda olduğu gibi, madencilik alanında da yol alamayışımızın belirgin nedenleri arasında; stratejik öngörüyle insan kaynakları planlamasını da göz önüne alan ulusal kalkınma modellerinin bir türlü geliştirilememesi, uluslararası finans kuruluşlarının güdümünde ekonomik ve sosyal politikaların uygulanması, özellikle son otuz yılda planlama düşüncesinin tamamen bir kenara bırakılması, ekonominin sanayileşme ve yatırım artışlarına dayalı dengeli bir yapıya kavuşturulamaması, sanayileşmenin olmazsa olmaz koşulu olan teknoloji üretimini sağlamak amacıyla geliştirilmesi ve uygulanması gereken ulusal bilim ve teknoloji politikalarımızın olmayışı, yönetsel yapılardaki verimsizlik, yolsuzluk ve yozlaşma bulunmaktadır.

Sorunların yanlış tespit edilmesinin, doğru olmayan çözüm arayışlarına ve dolayısıyla yeni sorunlara yol açması kaçınılmazdır. Bu hususların, yapılan yasa değişikliğinde de ihmal edilmesi gelecekte yasanın tartışılmasına devam edileceğini göstermektedir.

Değiştirilen yasa ile ilgili görüşlerimiz aşağıdadır:

1- Madencilik sektörünün ülke kalkınmasındaki kritik önemi, fazla miktarda üretilerek yurt dışına hammadde olarak satılıp döviz elde edilmesinde değil, yerli sanayiye düşük maliyette ve kaliteli girdi sağlamasındadır. Bu çerçevede, madencilik sektörünün planlanmasında ülke

sanayi sektörleri ile entegrasyon ön planda tutulmalıdır. Bu husus, yasada ihmal edilmiş ve yer almamıştır.

2- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün madencilik sektörünün gereksinimleri göz önüne alınarak yetişmiş teknik elemanlarca güçlendirilmesine ve taşrada teşkilatlanmasına ilişkin olarak ciddi bir düzenleme yasada mevcut değildir. Yasal mevzuatın uygulanması ve uygulamaların denetlenmesi bakımından, mevcut yönetsel yapıların yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların çözülmemesi, etkin kamu denetiminin sağlanmasındaki zaafiyetin devam etmesine neden olacaktır.

3- Hammadde ihracatının engellenmesi için gerekli düzenlemeler yapılmamıştır.

4- Yeraltı kömür ocakları başta olmak üzere sektördeki tüm kurum ve kuruluşların işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında ihtiyacı olan yatırımları yapabilmesi için gerekli teşviklere ilişkin herhangi bir düzenleme yasada yer almamıştır.

5- Arama döneminde ruhsat devrinin engellenmesi, ruhsat ticaretinin önüne geçecektir. Bu konuda bir düzenleme yasada yer almamıştır.

6- Elinde çok sayıda ruhsat bulunduran, kişi ve kurumların engellenmesi ve bir an önce üretime yönelmeleri gerekçesiyle, ruhsat harç ve teminatlarının artırılması ilk anlamda olumlu görülmeyle birlikte, sektörde tekelleşmeyi engelleyecek bir düzenleme yasada yer almamıştır.

7- Üretimin her aşamasında mühendis bulundurma zorunluluğu, önemli ve olumlu bir gelişmedir. Nezaretçi ücretinin ödenip ödenmediğinin kontrol edilmesi de yine olumlu bir gelişmedir. Ancak, denetim görevi yapan teknik nezaretçinin ücretini "sahasının nezaretini yaptığı ruhsat sahibinden alması" şeklindeki uygulama bir eksiklik olarak devam etmektedir.

8- Meslek Odalarının, üyelerinin mesleki denetimini yapmasını sağlayacak düzenlemelerin eksikte olsa yasada yer alması olumludur.

9- Çevreye uyum teminatının yasaya konulması olumlu bir gelişmedir. Bu sayede rehabilitasyon ve rekültivasyon çalışmaları daha sağlıklı yapılabilecektir.

MADENCİLİK FAALİYETLERİ UYGULAMA YÖNETMELİĞİ

Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği, 6 Kasım 2010 tarih ve 27751 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, madencilik sektörünün ve Odamızın görüşleri dikkate alınmayarak "ben yaptım oldu" mantığıyla çıkarılmıştır.

Yönetmelik, sektörün sorunlarını çözmek bir yana yeni sorunları da beraberinde getirecektir. Bugün sektörün yaklaşık % 80'i küçük ve orta ölçekli boyuttadır. Çıkarılan yönetmelik, orta ve küçük ölçekli madenciliği tamamen bitirecek ve çok uluslu tekellerin önünü açacaktır. Bu düşünce yetkililer tarafından da çalışmalar sırasında açıkça ifade edilmiştir.

Yönetmelik çalışmaları sırasında "çantacılık sona erecektir, sanal madencilikten gerçek madencilğe geçiyoruz" denilerek asıl niyet gözden kaçırılmıştır. Oysa çantacılığı yaratan bakanlığın kendisidir. Çünkü bakanlık "30.000 arama ruhsatı verdik" diyerek övünmekte, bu durumu gelir kaynağı olarak görmektedir, ancak işletmeye alınabilen maden sahası sayısı bu rakamın çok çok altındadır.

Bakanlığın görevi, ülkemiz madenlerinin ülke ekonomisine katkı sağlayacak şekilde üretimini planlamak ve yönetmektir. Gerçekten çantacılık denilen ruhsat ticareti önlenmek istenseydi Odamızın "Arama döneminde ruhsat devrinin yapılmaması" önerisi yasaya konulur ve haksız ruhsat ticareti engellenirdi. Bu yönetmelikle ruhsatlar büyük sermayenin elinde toplanacak ve zaten var olan ruhsat tekeli daha da artacaktır.

Madenler, milyonlarca yılda oluşan tüketildiğinde yenilenemeyen kaynaklardır. Bu nedenle mutlaka etkin bir planlamayla ülkenin ihtiyaçları göz önüne alınarak çevreye duyarlı bir şekilde ve kamu yararı öncelikli olarak üretilmelidir. Madenlerin aranmasında, bulunmasında ve işletilmesinde mühendislik bilim ve teknolojisini, uluslararası kabul görmüş normları kullanmak önemlidir. Ama daha da önemlisi bu kaynaklarımızın sömürülmesine ve talan edilmesine karşı durmaktır. Bu konu yönetmelikte de dikkate alınmamış ve ciddi yanlışlar yapılmıştır. Maden Kanunundaki ve yönetmelikteki değişiklikler için ortaya konulan gerekçeler, ülkemizin ve madencilik sektörünün genel sorunlarını kavramamış, buna yönelik çözümler üretmemiştir. Piyasa ekonomisinin taleplerine göre yapılan düzenlemelerin zaten bu doğrultuda olması da beklenmemelidir.

UYGULANAN POLİTİKALAR VE SONUÇLARI

Enerjinin ekonomik gelişmenin temeli olduğu, bu nedenle ulusların kalkınmalarında ve refaha ulaşmalarında büyük önem taşıdığı, herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın en önemli temel girdisi olan enerjinin, dünyanın ve insanlığın geleceğindeki belirleyici konumu, geçtiğimiz her geçen gün daha da artmaktadır.

Bugün, sadece elektrik enerjisi sektörünün dünya üzerindeki toplam satış hasılatı, 1 trilyon doları aşmıştır. Gelecek yirmi yılda toplam dünya enerji tüketiminin % 59 artacağı, bu artışın sanayileşmiş ülkelerde % 25 civarında olurken, özellikle Asya, Orta ve Güney Amerika olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde iki kat olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu artış eğiliminin, özellikle iletişim ve enformasyon teknolojilerindeki hızlı gelişim ile daha da hız kazanacağı tahmin edilmektedir.

Hükümet programlarında planlanan elektrik enerjisi üretimi, geçtiğimiz yıllarda enerji sektöründe ciddi planlama hatalarının yapıldığını doğrulamaktadır. Söz konusu planlamalara göre, doğalgazın elektrik enerjisi üretimindeki payı, enerji arz güvenliğinden tamamen vazgeçilmesi anlamına gelecek şekilde, % 60'lara kadar yükseltilmekte, mevcut ulusal kaynaklarımız enerji üretiminde ikinci plana atılmaktadır. Yerli kömürlerimizin kullanıldığı santrallerdeki ciddi üretim düşüşleri, eğer doğalgazdaki "al ya da öde" uygulamasının bir sonucu ise, bu durum daha da düşündürücüdür.

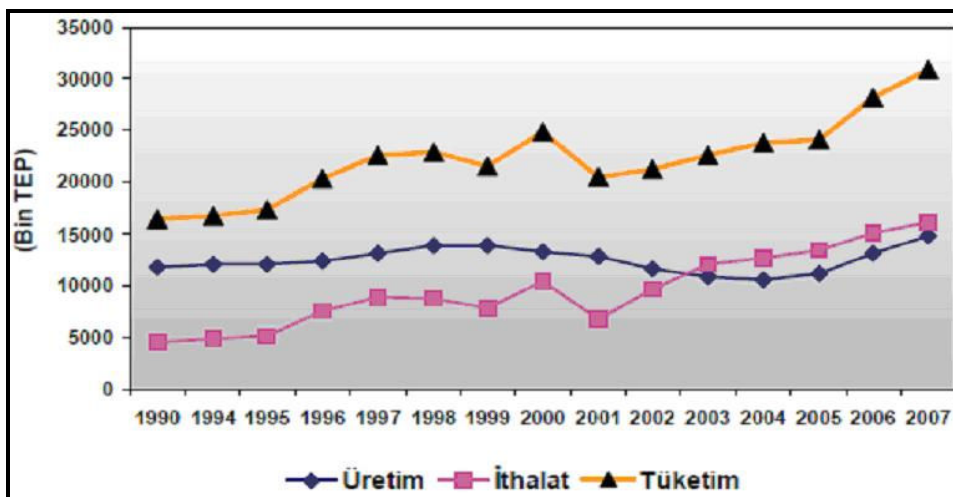
1985 yılında elektrik üretimindeki payı % 1 bile olmayan doğalgazın, 2005 yılında elektrik üretimindeki payının % 65'lere varması, ancak yerli linyitlerimizin payının ise son derece düşmesi, şüphesiz, enerjide dışa bağımlılığı daha da arttıracak, dünyada ortaya çıkabilecek muhtemel bir enerji krizi durumunda Türkiye'nin çok büyük yaralar almasına neden olacaktır.

Dünya toplam birincil enerji arzı, 2003 yılında 10.579 milyon ton petrol eşdeğeri olmuştur. Söz konusu arzın kaynaklara dağılımında % 34,4 ile petrol ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra, % 24,4 ile kömür ve % 21,2 ile doğalgaz sıralanmaktadır. 1973 yılından 2003 yılına kadar geçen 30 yıllık dönemde, dünya birincil enerji arzında petrolün payı % 10,6 düşerken doğalgazın payı % 5 ve nükleerlerin payı ise % 5,6 artmıştır. Kömürün payında ise kayda değer bir farklılık bulunmamaktadır. Toplam arz içerisinde 1973 yılında % 24,8 olan kömürün payı 2003 yılında % 24,4 olmuştur.

Geçmişten günümüze kadar dünya kömür üretiminin profili çok fazla farklılık göstermezken, tüketimin bileşiminde önemli değişimler gözlenmektedir. 40 yıl öncesinde dünya toplam kömür tüketiminin % 32,6'sı Avrupa-Avrasya, ve % 10,9'u Asya-Pasifik ülkeleri tarafından tüketilirken, günümüzde bu tablo tersine dönmüştür. 2004 yılı itibariyle tüketiminin % 20,7'si Avrupa-Avrasya ve % 51,5'i ise Asya-Pasifik ülkeleri tarafından tüketilmektedir. Söz konusu dönemde dünya kömür tüketimi % 76 artmış olup, Avrupa-Avrasya ülkelerinde % 36 azalmış ve Asya-Pasifik ülkelerinde ise % 371 artmıştır. Avrupa Birliği'ne dahil 25 ülkenin kömür tüketimindeki düşüş ise % 38 düzeyindedir. Ülkemizdeki en köklü ve en önemli madencilik türü kömür madenciliğidir. 2007 yılı itibariyle toplam birincil enerji arzı, 75,42 milyon ton petrol eşdeğeri olmuştur. Söz konusu arzın kaynaklara dağılımında; % 40,5 ile petrol ilk sıradadır. Petrolü, % 26,2 ile kömür (% 15,3'ü yerli kömür ve % 10,9'u ithal kömür), % 19,5 ile doğalgaz, % 8 ile odun, hayvan ve bitki artıkları, % 3,8 ile hidrolik ve % 2 ile diğer kaynaklar izlemektedir.

Söz konusu dönemde toplam enerji arzının % 32,4'ü yurtiçi kaynaklardan ve % 67,6'sı ise ithal kaynaklardan sağlanmıştır. Toplam 24,43 milyon ton petrol eşdeğeri tutarındaki yurtiçi birincil enerji üretimi içerisinde kömürün payı % 47,6'dır. Diğer kaynaklar ise, sırasıyla, % 24,8 odun, hayvan ve bitki artıkları, % 11,9 hidrolik kaynaklar, % 9,8 petrol ve % 5,9 diğer kaynaklar şeklindedir. İthal kaynakların dağılımında ilk sırayı % 54,9 ile petrol almaktadır. Petrolü % 28,3 ile doğalgaz ve % 16,3 ile kömür izlemektedir.

Grafik 2 – Türkiye Kömür Üretim, Tüketim ve İthalat Rakamları (1990-2007)

Kaynak : ETKB, TKİ, TTK

Linyit üretimleri, özellikle 1970'li yılların başlarından itibaren, petrol krizlerine bağlı olarak elektrik üretimine yönelik linyit işletmeleri yatırımlarının başlaması ile hızlanmıştır. 1970 yılında yaklaşık 5,8 milyon ton olan linyit üretimi 1998 yılında yaklaşık 65 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Ancak, bu tarihten itibaren, özellikle enerji yönetimleri tarafından yapılan doğalgaz alım anlaşmaları nedeniyle, sürekli bir iniş yaşayan linyit üretimi 2004 yılında 46 milyon tona kadar düşmüştür. Linyit üretimindeki bu azalma, yerli linyitlerimizin elektrik enerjisi amacıyla kullanım oranındaki azalışla paralel gitmektedir. Yıllar itibarıyla ülkemiz taşkömürü ve linyit üretimleri ile elektrik enerjisi üretiminde kömürün payı giderek azalmıştır.

Bu kaynakların tüketimine bakıldığında 1990 yılında 8,2 milyon ton olan taşkömürü tüketiminin yıllık ortalama % 7 artışla 2007 yılında 25,4 milyon tona ulaştığı görülmektedir. Bu miktarın yaklaşık 18,4 milyon tonu, demir çelik sektörü dahil olmak üzere sanayi sektöründe tüketilmiştir. Linyitte ise 1990 yılında 45,9 milyon ton olan tüketimin 2007 yılında 72,3 milyon ton olduğu görülmektedir. 2007 yılında linyit arzının % 73'ü (9,8 MTEP.) termik santrallarda tüketilmiştir. 2007 yılında toplam sektörel nihai enerji tüketiminin (sanayi+konut/hizmet.) % 19,9'unu (16,9 MTEP), toplam enerji arzının ise % 28,7'sini (30,9 MTEP) kömür oluşturmuştur.

Türkiye kömür madenciliğinin en önemli sorunlarından birisi de; kömür ithalatıdır. 1990 yılında 4,6 MTEP olan toplam kömür ithalatı, 2007 yılında 16,1 MTEP'ne ulaşmıştır. Bu ithalatın 14,3 MTEP'i (22,9 milyon ton) taşkömürü olup geri kalan bölümünü ise ikincil kömür olarak adlandırılan kok ve petrokok oluşturmuştur. 2007 yılında ithal edilen taşkömürünün ortalama AID 6247 kcal/kg dır. Taşkömürü ithalatının önemli bölümü elektrik santralleri ve sanayi sektörü ihtiyacının karşılanması amacıyla yapılmakta olup, 2007 yılında ithal edilen taşkömürünün yaklaşık % 19'u demir-çelik sanayinde, % 18'i elektrik santrallerinde tüketilmiştir. Doğalgaz tüketiminin son yıllarda konut sektöründe hızla yaygınlaşması nedeniyle ısınma amaçlı taşkömürü ithalat miktarında artış olmamıştır.

Günümüzde, elektrik enerjisinin ucuz, kaliteli, zamanında ve güvenilir şekilde temini ülke yönetimlerinin öncelikli konuları arasındadır. Bu anlamda enerjinin planlama ve yönetim boyutları önem kazanmaktadır. Özellikle, dünyada sık sık gündeme gelen enerji veya enerji hammaddeleri krizleri, ülkeleri, enerji politikalarını olası krizleri gözeterek planlamaya, kaynak kullanımında dikkatli olmaya ve ekonominin enerjiye olan bağımlılığını azaltacak önlemleri almaya yöneltmiştir. Bu çerçevede ulusal kaynakların etkin ve rasyonel kullanımları ülkelerin enerji yönetimleri için hayati önem taşımaktadır. Dolayısıyla, enerji planlamaları, bir

ülkenin geleceğini, refahını ve aynı zamanda krizlerini de belirlemektedir. Bu anlamda, ülke enerji yönetimlerinin ileriye dönük planlama hatası yapma keyfiyetleri bulunmamaktadır. Hata yapıldığında bunun bedelinin çok ağır ödendiği hepimizce görülmüştür, görülmektedir.

11.5 milyar ton linyit rezervine sahip olan ülkemizde, linyite yönelik termik santrallerin sayısının artırılması gerekirken, mevcutlarda ciddi kapasite düşürme çalışmalarının yapılması santrallerle birlikte, bunların kömür ihtiyacını karşılayan kurumları da zor durumlara düşmektedir. “Al ya da öde” şeklinde yapılan ve ihtiyacımızın çok üzerinde miktarlarla bağitlanan doğalgaz anlaşmaları ile basında da yansıdığı şekliyle almadığımız halde ödemek zorunda olduğumuz tazminat rakamlarının yıl sonuna kadar 500-550 milyon dolar tutarında olacağı belirtilmektedir.

Ülkemizde enerji üretimi, % 74 oranında dışa bağımlıdır. 2008 yılında 106 milyon ton petrol eşdeğerini (milyon tep) geçen yıllık enerji arzının, 2010 yılında 126 milyon tep, 2020 yılında ise 222 milyon tep düzeyine ulaşacağı beklenmektedir. Bu değerler enerji arzının yılda yaklaşık % 6 düzeyinde artış göstereceğine işaret etmektedir. 2009 yılında enerji arzında % 32 ile doğalgaz en büyük payı alırken, bunu % 29.9 ile petrol, % 29.5 ile kömür izlemiş, geri kalan % 8.6’lık bölüm ise hidrolik dahil olmak üzere yenilenebilir kaynaklardan karşılanmıştır. Enerji kaynakları bakımından net ithalatçı ülke konumunda olan Türkiye’de 2009 yılında enerji arzının petrolde ve doğalgazda % 90’ların üzerinde, kömürde ise % 20 oranında olmak üzere toplam % 74’lük bölümü ithalat ile karşılanmıştır.

2008 rakamlarıyla, ithal edilen doğalgazın yaklaşık % 62’si Rusya, % 12’i İran, % 11’i Cezayir, % 3’ü Nijerya ve % 12’si de Azerbaycan’dan temin edilmektedir. İthal edilen doğalgazın % 55.7’si elektrik üretiminde (2007’de % 50), % 22.2’si konutlarda (2007’de % 22.5), % 22.0’i ise sanayide (2007’de % 27.5) kullanılmaktadır. Türkiye’nin doğal gaz tüketimi 2008 sonunda yıllık 35.6 milyar metreküp olarak gerçekleşmiştir. (*)

Doğalgazla ilgili oranlar süratle düşürülmeli, öncelikle yerli kaynakların kullanımı artırılarak, ülkemizin dışa bağımlılığı, çıkabilecek muhtemel krizleri önleyecek ölçülere getirilmelidir.

Bugün ülkemizde enerji krizi değil, enerji yönetimi krizi yaşanmaktadır. Planlama ve karar vermede çok başlılığa son verilmeli, kurumlar arasında eşgüdüm sağlanmalıdır. Enerji verimliliği ve tasarrufu konusunda gerekli yatırımlar ve çalışmalar başlatılmalıdır. Kayıp kaçak oranlarının gelişmiş ülkelerin seviyesine çekilmesi için çalışmalara başlanılmalıdır. Enerjinin

tüm yurttaşlar için temel bir ihtiyaç olduğu gerçeğinden hareket ederek bu konuda gerekli önlemler alınmalıdır.

(*) EÜAŞ 2009 yılı Elektrik Üretim Sektör Raporu

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE KAMU KURUMLARI

ÖZELLEŞTİRME, TAŞERONLAŞTIRMA ve RODÖVANS UYGULAMALARI

1980’li yıllardan itibaren, “ekonomi yönetiminde kamusal mekanizmaların yerine piyasa mekanizmalarının konulması gerektiği, verimlilik ve refahın bu yolla sağlanacağı” şeklindeki politikaların Türkiye’ye yansımaları gecikmemiş ve bu doğrultuda önce planlı dönem üzerine bir sünger çekilmiş, daha sonra küreselleşmenin en önemli aygıtı özelleştirme uygulamaları başlatılmıştır. Söz konusu gelişmelerin Türkiye madencilik sektörüne yansımaları, özellikle 1990’lardan itibaren hız kazanmıştır. Bu süreçte, madencilik sektöründe öne çıkan söylem “kamu madencilik kuruluşlarının özelleştirilmesi” olmuş, bu amaçla söz konusu kuruluşlarda gerekli olan yatırımlar yapılmamıştır. Türkiye madencilik sektöründe mülkiyet ve yönetim değişikliklerini gerçekleştirmeye yönelik olarak çeşitli kamu kurumlarında sektörel bölünme, ticarileştirme, şirketleştirme ve özelleştirmeye yönelik uygulamalar birbirini izlemiş, madencilik sektörünün kamu ağırlıklı yapısı özel sermayenin de yerini alabileceği bir rekabet ortamına dönüştürülmeye çalışılmıştır.

KİT’lerin özelleştirilmesiyle işletmelerin verimliliğinin artacağı ve makro düzeyde rekabetin sağlanmasıyla ekonomik performansın yükseleceği savı ise teorik dayanaktan yoksun olduğu gibi, uygulamada da bilimsel olarak kanıtlanmamıştır. Havza bazında ve tüm cevher damarlarının bir arada değerlendirilmesi ile gerçekleştirilecek madencilik yatırımlarının özel sektörün kar hırsına terk edilmemesi gerektiği muhakkaktır. Emeğin sömürülmesine dayalı, yeni teknolojiler geliştirmeyen, araştırma, geliştirmeye yönelik yatırımların yapılmadığı, küresel rekabetle karşı karşıya olan ülkemizde üretilen maden ürünlerinin iç pazara ve dünya pazarlarına girmesi zor görülmektedir. Özelleştirilen ETİBANK, TDÇİ, KBİ, ÇİNKUR ve KÜMAŞ ile özelleştirmesi düşünülen TTK ve TKİ’nin tıkanıklık noktasına gelmesinin hesabı mutlaka verilmelidir.

Özellikle son 8 yılda Türkiye’nin gelişmesinin önündeki engelin kamu kuruluşları olduğu, devletin küçültülmesi ve kamunun faaliyet alanının daraltılması ile ülke sorunlarının çözülebileceği söylemi hız kazanmıştır. Bu söylemin madencilik sektörüne yansımaları, “kamu madencilik kuruluşlarının kapatılması, özelleştirilmesi, rodövans ile özel sektöre devredilmesi ya da en azından kamu

kuruluşlarının yapmakla sorumlu oldukları işlerin özel şirketlere gördürülmesi" şeklinde olmuştur. Ancak bu güne kadar, madencilik sektöründe özelleştirme ve özelleştirmeye yönelik olarak yapılan rodöfans ve benzeri çalışmaların hiçbirisinden olumlu bir sonuç alınamamış, madencilik sektörü giderek küçülmüş, buna karşın sektördeki iş kazaları artmıştır.

MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (MTA)

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Genel Direktörlüğü 1935 yılında 2804 sayılı Kanun ile kurulmuş olup, çalışma usul ve esasları ile organizasyon yapısı bu kanun ve ilgili yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Enstitüsü Genel Direktörlüğü'nün adı, 13.12.1983 tarih ve 186 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin geçici 5. maddesiyle " Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir.

Merkezde; 8 teknik daire, 3 idari işlerden sorumlu dairesi, taşrada 12 Bölge müdürlüğü ile ülke madenciliğine alt yapı hizmeti sunmaktadır. Görevi Kuruluş Kanununun 2. Maddesinde belirtildiği üzere; "Memleketimizde işletilmeye elverişli maden ve taş ocağı sahalarının bulunup bulunmadığını, işletilen maden ve taş ocaklarının daha faydalı surette işletilmelerinin şartlarını araştırmak ve buna yönelik olarak da arama işlemleri, bilimsel, jeolojik ve teknolojik tetkikleri yapmak, harita, plan ve kesitleri hazırlamak ve rantabilite hesapları yapmak ve memleketin madenlerinde ve maden sanayinde çalışacak teknik personel ve kalifiye işçi yetiştirmek" olarak belirlenmiştir. Arama ve araştırma çalışmalarını 2804 Kuruluş Kanunu, 5995 sayılı Kanunun Değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli sular Kanunu hükümlerine göre yürütmektedir.

MTA Genel Müdürlüğü bilimsel yöntem ve metotlar kullanarak yürüttüğü çalışmalarla özellikle arama dönemindeki riskleri asgariye indirerek madencilik sektörüne bu anlamda destek olmakta ve öncü görevini sürdürmesi asli görevleridir. Nitekim ülkemizde var olan madencilğe dayalı bütün kurum ve kuruluşların temelinde MTA'nın ürettiği bilgileri ve desteği görmek mümkündür. MTA Genel Müdürlüğü'nün metalik maden ve endüstriyel hammaddelere yönelik arama stratejisi; gelişen teknoloji, bilgi birikimi, yatak modellemelerindeki yenilikler, sanayinin ihtiyaçları, bölgesel kalkınma ve yatırım öncelikleri gibi birçok faktörle yakından ilişkili olmak zorundadır. Metalik maden aramacılığında, 9000 yıllık madencilik ve metalürjik faaliyete sahne olan ülkemizde, dönemin teknolojisine bağlı olarak maden mostralarının çok büyük bir bölümü tüketilmiştir. Bu nedenle yüzeyde mostra

vermeyen örtülü ve/veya gömülü madenlerin aranması öncelik kazanmıştır. Dünyada da yüksek tenörlü fakat küçük rezervli metalik madenlerin azalması nedeniyle, düşük tenörlü ancak büyük rezervli madenlerin aranması ve işletilmesi genel bir strateji olarak kabul görmektedir. Bu amaçla maden aramacılığında yeni bir yaklaşım ve arama stratejisi geliştirmek MTA'nın öncelikli görevleri olmalıdır.

MTA Genel Müdürlüğünün 1980 yıllardan başlayarak yeniden yapılanması, örgütlenme ve arama stratejilerinde yenilikler yapması, söylemlerden ileriye gidememiş ve 1990 yıllardan başlayarak Özelleşen Kurum ve Kuruluşlarda çalışanların memur ve işçileri için depo görevini üstlenmiştir. Kurum 1985 yılında Enstitü olan kimliğini ve işlevini isim değişikliği ile birlikte büyük oranda kaybetmeye başlamış, aramacı ve araştırmacı kimliği olamayan işletmecilik kurumlardan elaman aktarılması ile de tamamen yitirmiştir.

Ülke madenciliğine yön vermesi, maden araması yapması, bulunan sahalara ait zenginleştirme ve proses oluşturması amacıyla pilot tesislerde teknoloji geliştirmesi yapan Kurum; iş programında yer alan sondaj çalışmalarını dahi ihale yoluyla piyasalaştırmaktadır. Madencilikte her hangi bir sahada bulunan madenin ekonomik bir değer kazanabilmesi için en önemli kriter olan ekonomik ve işletilebilirliğinin değerlendirilmesi olan ön fizibilite çalışmaları yapmamasıdır.

YIL	MEMUR		İŞÇİ		Sözleşmeli	TOPLAM
	İdari	THS	Kadrolu	Geçici		
2009	722	1486	818	-	6	3032
2008	711	1408	869	-	6	2994
2007	760	1406	837	-	5	3008
2006	806	1407	438	473	-	3124
2005	718	1405	532	498	-	3153

Kaynak; MTA Faaliyet Raporları

İnsan kaynakları bakımından eleman yapısında en fazla emekliye ayrılma 2006 yılı içerisinde olmuştur (341 kişi). Diğer yıllarda ortalama 200 kişi emeklilik nedeniyle kurumdan ayrılmıştır. Açıktan atama ve kurum nakilleri ile personel alımları sürdürülerek eleman yapısındaki dengeler korunmuştur. Eleman yapısındaki 2009 yılında 70 Doktoralı, 159 Yüksek Lisans ve 1216 lisans çıkışlı eleman bulunmalıdır.

Kurum idari yapılanması ve yönetici kadrolarının araştırma projelerinde yeterlilikleri tartışma konusudur. Güvenlik hizmetleri, temizlik hizmetleri, taşıma hizmetleri, sondaj hizmetlerinin bir kısmı, yemek hizmetleri taşeronlaştırılmıştır. Sayısal çoğunluk olmasına rağmen araştırmacı eleman eksikliği bulunmaktadır. Kurum da her yerde olduğu gibi cemaat ilişkisi içerisinde terfi ve atamalar yapılarak siyasetin kurbanı olmuştur.

Kurumun mali kaynakları genel bütçeden ödenek ve kendi öz kaynaklarından oluşmakta olup yıllar itibariyle aratan bir mali kaynağa sahiptir. 2006 yılı bütçesi 141.436.305TL , 2007 yılı bütçesi 177.803.000 TL, 2008 yılı bütçesi 213.575.000 TL ve 2009 yılı bütçesi 226.802.000 TL'dir. Bu kadar geniş mali kaynaklara nazaran vizyon eksikliği nedeniyle ülke madenciliğine yeterli katkı koyamayan bir MTA sektörün önceliklerine cevap veremez duruma düşürülmüştür. İktidarın siyasi direktifleri ile araştırmacılık yapılamaz konuma getirilen Kurum rutin işlerin dışında iş üretmez konumdadır.

TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU (TTK)

Ülkemizde koklaşabilir taşkömürü üretilen tek bölge Zonguldak taşkömürü havzasıdır. 1848 yılında havzada üretime başlanılmış ve halen devam etmektedir. 1970 yılına kadar alınan dış krediler ile satılabilir kömür miktarı 5 milyon ton/yıla kadar çıkmış, neoliberal politikaların uygulanmaya başlandığı 1980 sonrası yatırımlarının süresizliği sonucu üretim yıllara bağlı olarak azalarak 2009 yılında satılabilir taşkömürü 1,8 milyon ton/yıl seviyesine düşmüştür.

Bir yandan yeni yatırım imkânları önemli ölçüde sınırlandırılırken, diğer yandan enerji piyasalarındaki serbestleşme eğilimleri ile ülkeye hesapsız doğalgaz, ithal kömür ya da petrokok girişine izin verilmesi, ülkemizin tek taşkömürü üreticisi olan TTK'yı tamamen savunmasız bırakmıştır. Demir-Çelik işletmelerimizin, yanı başlarındaki TTK'nın ürettiği kömür yerine sıfır gümrükle kömür ithal etmeleri TTK açısından bir olumsuzluk unsuru olmuştur. Söz

konusu olumsuz koşullar sonucunda, 1981 yılından bu yana üretimi % 75 oranında gerileyen TTK, yatırım, istihdam, üretim ve mali yönden büyük bir darboğazla karşılaşmıştır. Son olarak, Maden Kanunu'nda yapılan değişiklikle Havza sınırları daraltılmış ve bir kısım kömür ocağının işletme hakkı özel sektöre devredilmiştir.

2004 yılında yürürlüğe giren 5177 sayılı kanunla getirilen düzenlemelerle özel sektörün Zonguldak Havzasında rodövens yoluyla üretim yapmasının önü açılmış ve bu şekilde taşkömürü potansiyelinin değerlendirilmesi ve bölge ekonomisinin canlandırılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede TTK uhdesinde bulunan 24 saha değişik tarihlerde ihale edilmiştir. Teslimi yapılan bu sahalar arasında taşkömürü dışında sahalar da mevcuttur. Bu uygulama ile kamu kuruluşları, kuruluş amaçları gereği kendi yapmaları gereken hizmetleri deneyim ve uzmanlık bakımından yetersiz firmalara yaptırmakta, böylelikle hem çok sayıda ölümlü iş kazasına, hem de maden kaynaklarımızın uygun olmayan üretim yöntemleriyle heba edilmesine yol açılmaktadır.

Plansız ve programsız gelişen bu üretim biçimleri nedeniyle, TTK, ana amacı olan Demir-Çelik sektörüne koklaşabilir taşkömürü üretimi hedefinden uzaklaşmaktadır. Taşkömürü önem sırasına göre; demir-çelik fabrikalarında tüketilmek üzere kok üretiminde, ısınma ve sanayi sektöründe ve elektrik üretilmek üzere termik santrallerde kullanılmaktadır. TTK'nın en önemli pazarı olan ÇATES-B'nin gücü 300MW olup kömür tüketim kapasitesi 5.500 ton/gündür. Elektrik santrali tam kapasite ile çalıştığında ortalama 1,6 milyon ton/yıl kömür tüketebilmektedir. Halen 5 milyon ton koklaşabilir kömür ihtiyacının yaklaşık % 10'u TTK tarafından karşılanmaktadır. TTK'nun ürettiği taşkömürünün payı, ülke tüketiminde 1987 yılında % 50'nin altına ve 2005 yılında % 8'e düşmüştür. 1973 yılında 16.000 ton olarak başlayan taşkömürü ithalatı giderek artan bir eğilim izleyerek 2008 yılında 22,7 milyon ton düzeylerine ulaşmıştır.

Ülkemizde TTK tarafından yürütülen taşkömürü madenciliği maliyetli ve zor bir çalışma ortamı gerektiren bir yapıdadır. Derin yeraltı madenciliğinde yatırım, damar şartlarına bağlı olarak değişmekteyse de gelişmiş ülkelerde yatırım, ülkemizdeki gibi düşük değildir. Bu nedenlerle 2000'li yılların başında TTK tarafından yeniden yapılanma adı altında bir yatırım programı geliştirilmiştir. Bu programın büyük bir bölümü yıllardır Kurum tarafından yatırımsızlık nedeniyle atıl bırakılan kömür sahalarının özel sektöre devredilmesi ile birlikte ana kat hazırlıkları ve kömür yıkama işlemleri de ihale yoluyla özel sektöre verilmiştir.

TTK son yıllarda; kömür, şışt, taş ve malzeme nakliyatı, maden direği taşınması istiflenmesi ve biçilmesi, lavuar hizmetleri, galeri açma hizmetleri, ÇED belgesi alımı gibi danışmanlık hizmetleri, çay ocağı işletilmesi, bilgisayar programı geliştirilmesi gibi birçok işi hizmet alımı yoluyla gerçekleştirmektedir.

TÜRKİYE KÖMÜR İŞLETMELERİ KURUMU (TKİ)

Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu 1957 yılında, 6974 sayılı yasa ile kurulmuş olup çalışmalarını 8 Haziran 1984 tarih ve 233 sayılı KHK esaslarına göre düzenlenen ana statü hükümleri çerçevesinde yurt sathına yayılmış ülkenin değişik yerlerinde kömür üretimi ve pazarlamasını yapan 4 adet Müessese Müdürlüğü ve bu Müesseselere bağlı olarak çalışan 4 adet İşletme Müdürlüğü bulunmaktadır. Kömür üretimi, sermaye ve emek-yoğun bir madencilik türüdür. Ancak, piyasa koşulları ve teknolojideki yenilikler kömür üretim maliyetlerinin son 30 yıl boyunca istikrarlı gitmesini sağlamıştır. Yeni kömür ocaklarının açılması, yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi ve işçilik verimlerinin artması kömür fiyatlarında istikrarın başlıca nedenleri olmuştur.

Petrol ve doğalgaz sektöründe, yeni rezervler giderek pazarlardan uzakta hatta okyanusların derinliklerinde bulunabilmekte, bu rezervlerin tüketime sunulabilmesi için, boru hattına ve diğer ekipmanlara büyük sermaye yatırımı yapılması gerekmektedir. Türkiye'nin yaklaşık 11.5 milyar ton olan linyit rezervinin 2,5 milyar tonu TKİ'nin uhdesinde bulunmaktadır. Yıllık 30 milyon ton civarında kömür üretimi gerçekleştiren TKİ, bu kömürlerin yaklaşık % 80'ini termik santrallere vermektedir.

TKİ, 1978-2003 döneminde toplam 6.233 MW güce ulaşan ve 54 milyar ton kömür tüketen ve bu kömür karşılığı olarak (2000 yılı rakamlarıyla) 34 milyar kwh elektrik üreten termik santrallerin ve piyasanın kömür talebini karşılayacak şekilde faaliyetlerini sürdürmüştür. 1990'lı yıllardan itibaren KİT'lerin, hazine üzerindeki yükünü azaltmak, etkin kaynak kullanımını sağlamak, serbestçe oluşan fiyatlarla rekabet edebilmek, daha etkin hizmet edebilmek için TKİ çalışmalarını sürdürmektedir. 2008 yıl başı itibariyle, ülkemizin 9,1 milyar ton linyit ve 80 milyon ton asfaltit olmak üzere 9,1 milyar ton kömür (taşkömürü hariç) rezervi bulunmaktadır. Bu rezervin % 27,9'u TKİ, % 49,8'i EÜAŞ, % 22,2'si ise özel sektör ruhsatlarında bulunmaktadır.

2002 yılında termik santraller için 35,5 milyon ton kömür üreten Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu'nun santral üretimi, altı yıl içerisinde % 50'ye yakın oranda düşürülmüş, 2002 yılında

25,3 milyon ton ve 2003 yılında ise 19 milyon ton düzeyinde üretim yapılabilmektedir. 2009 yılında yapılan 26 milyon ton santral üretimi TKİ kurulu üretim kapasitesinin yaklaşık % 59'udur.

Günümüzde TKİ Kurumu; maden işletmelerine özgü bir kiralama yöntemi olan rodövens anlaşması ya da gizli özelleştirme olarak nitelendirilen taşeronlaştırma çalışmalarının en fazla görüldüğü kurumdur. 2008 yılı satılabilir kömür üretimi 28,4 milyon ton olmuştur. Rodövens karşılığı yaptırılan 4,2 milyon ton (4,0 milyon tonu Soma yeraltı) üretimle beraber 32,6 milyon ton olmaktadır. 2009 yılında yapılan dekapaj miktarı 218 milyon m³ olmuş, bunun % 62'sini taşeron firmalar aracılığı ile yaptırılmıştır.

TKİ Kurumu tarafından 2008 yılında yapılan 33,1 milyon ton toplam kömür satışının, % 81'i termik santrallere, % 19'u ise ısınma ve sanayiye olmuştur. Ülkemizde son dönemlerde yaratılan enerji krizine paralel olarak TKİ'ye bağlı bazı kömür sahalarında özel işletmecilerin üretim yapması olanağı sağlanmıştır. Bu amaçla TKİ'nin çeşitli sahaları özel sektöre devredilirken, özel sektörün bu alanda yatırım yapmasına da imkân tanınmaktadır. Bu kapsamda termik santral kurma şartı ile; Tekirdağ Saray'da, asgari 150 MW, Bolu Göynük'de asgari 135 MW, Çankırı Orta'da asgari 165 MW, Şırnak Silopi'de 135 MW ve Şırnak'da (2x135 MW) sahaların ihaleleri yapılmıştır.

Uluslararası tahkim anlaşmaları gereğince, doğalgaza dayalı santrallerin yakıtının devlet tarafından verilmediği durumda, yakıt verilmiş ve elektrik üretilmiş gibi bedelinin yine devlet tarafından ödenmesi ya da yakıtı verilen santralin ürettiğinin devlet tarafından satın alınma zorunluluğu, ülkemizin sanayileşmesi önünde açık bir engel oluşturmaktadır. Bu durum, doğalgazın elektrik enerjisi üretimindeki payının % 60'lara yükselmesi, dolayısıyla Türkiye'nin enerji arz güvenliğinden tamamen vazgeçmesi anlamına gelmektedir.

Böylece Türkiye'de yerli kömürlerin elektrik enerjisi üretimindeki payı 1998 yılındaki % 40'lardan 2008 yılında % 14'lere düşmüş, tamamen yurtdışına bağımlı olduğumuz doğalgazın 1985 yılında % 1 bile olmayan payı ise % 52'lere yükselmiştir. Bu durum, enerjide dışa bağımlılığı daha da arttıracak, dünyada ortaya çıkabilecek muhtemel bir enerji krizi durumunda Türkiye'nin çok büyük yaralar almasına neden olacaktır.

2000'li yıllarla birlikte başlatılan "Yeniden Yapılanma" programı dahilinde Kurum uzun vadede üretime almayacağı çeşitli sahaları belirlemiştir. Atıl sahalar olarak nitelenen bu madenler özel sektöre devredilmiş veya rodövens karşılığı özel kuruluşlara işlettirilmiştir.

Erzurum-Aşkale ve Oltu, Çorum-Dodurga, Bolu-Göynük, Şırnak-Silopi, Tekirdağ-Saray, Tunçbilek-Yeraltı, Soma-Darkale ve Soma-Karanlıkdere birimleri kapatılmıştır. Eskiye makinelere birçoğu yenilenmeye, bu hizmetlerde müteahhit firmalardan alınmıştır. Yeniden yapılanma kapsamında dört yeni Müessese Müdürlüğü (ELİ, GLİ, SLİ, GELİ) kurulmuş, 1988 yılında 33.202 olan personel sayısı, 2002 yılında 14.645'e ve 2009 yılı sonu itibariyle 8.832'ye kadar düşürülmüştür.

TKİ'nin 2010 yılı satılabilir üretim hedefi yaklaşık 35 milyon ton/yıl'dır. Bu üretimin % 87'si termik santrallara, % 13'ü piyasa satışı olarak hedeflenmiştir. TKİ, 1985 yılında ağırlığı santrallara yönelik yatırımlar nedeniyle ton başına 11\$ yatırım yapmış olup, 2000'li yıllarda bu yatırım ortalama 0,2 \$/tona civarına düşmüştür. Bu yatırım düşüklüğünün en önemli nedeni yeni kömür projelerinin (santral ve piyasa amaçlı) devreye alınamaması, sadece idame ve yenileme yatırımı yapılmasından kaynaklanmaktadır.

ETİBANK, ETİ MADEN İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

1935 yılında kurulan Etibank, 1998 yılının başında yeniden yapılandırılarak Eti Holding AŞ adını almıştır. Etibank'ta özelleştirme uygulaması için hazırlanan plan gereğince, 1993 yılına gelindiğinde özelleştirilmek üzere Etibank bünyesinde bulunan bankacılık bölümü Etibank Bankacılık AO adıyla bağımsız bir bölüm halinde Özelleştirme İdaresi'ne devredilmiştir. Aynı yıl Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ ve Çinkur AŞ'de özelleştirilmek üzere Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na devredilmiştir. Etibank Genel Müdürlüğü, Holding çatısı altında Eti Bor AŞ, Eti Dış Ticaret ve Pazarlama AŞ, Eti Alüminyum AŞ, Eti Gümüş AŞ, Eti Krom AŞ, Eti Bakır AŞ ve Eti Elektrometalurji AŞ adlarıyla 7 ayrı şirkete bölünmüştür. Böylelikle hem kurumun özelleştirilmesi için gereken altyapı hazırlanmış, hem de ek olarak yaratılmış olan 150 adet üst düzey kadrolara dönemin siyasi iktidarının yandaşları atanarak paye dağıtılmış ve hazırlanan kurumu yıpratma ve özelleştirme sürecinin daha da hızlanması için gerekli ortam yaratılmıştır.

Etibank'ta yaşanan bu süreç içinde Ergani/Elazığ bakır, Guleman/Elazığ krom, ÇINKUR, Halıköy/İzmir civa ve Mazıdağı/Mardin fosfat işletmeleri kapatılmıştır. Geline noktada yetki ve karar mekanizmaları birbirine girmiş, her şirket kendi başına davranır hale gelmiştir. Kurumda ciddi bir koordinasyon bozukluğunun yanında tam bir keşmekeşlik hüküm sürmüştür.

Eti Gümüş AŞ; daha önce Eti Holding AŞ Genel Müdürlüğü'ne bağlı iken, 2000 yılında özelleştirme kapsamına alınmıştır. Eti Gümüş AŞ, 24.06.2004 tarih ve 2004/51 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı ve 13.8.2004 tarihli sözleşme ile 41,2 milyon USD bedelle Söğütsen Seramik Sanayi İnşaat Madencilik İthalat İhracat AŞ'nin % 51 hissesine sahip olduğu KSS Mad. İnş. Tur. San. ve Tic. AŞ'ye satılmıştır.

Eti Krom AŞ; 1972 yılında Elazığ ili kromit cevherlerimizi işleyerek, ham cevher ihracatı yerine katma değeri daha yüksek ferrokrom üretmek amacıyla projelendirilen tesis, 1977 yılında üretime başlamıştır. Eti Krom AŞ, 18.10.2000 tarih ve 24204 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Özelleştirme Yüksek Kurulunun kararı ile özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır. Tesisin Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nca devir alınması sorunları daha da derinleştirmiştir.

Eti Krom AŞ, 24.06.2004 tarih ve 2004/52 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı ve 14.9.2004 tarihli sözleşme ile 58 milyon USD bedelle Yıldırım Dış Ticaret Pazarlama AŞ'ye satılmıştır.

Eti Alüminyum AŞ; Özelleştirme Yüksek Kurulunun 13.08.2003 tarih ve 2003/49 sayılı kararıyla özelleştirme kapsam ve programına alınarak Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredilmiş ve yine Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 08.09.2003 tarih ve 2003/53 sayılı kararıyla Oymapınar Barajı Hidroelektrik Üretim Tesisleri de Eti Alüminyum AŞ'ye bağlanmıştır.

Özelleştirme kapsamındaki Seydişehir Eti Alüminyum'un satışı için açılan ihalede en yüksek teklifi 305 milyon USD'la daha önce Eti Bakır AŞ ile Karadeniz Bakır İşletmeleri'ni (KBİ) alan CE-KA İnşaat Madencilik Şirketi vermiş ve aynı şirkete satılmıştır.

Eti Elektrometalurji AŞ; 23.09.2004 tarih ve 2004/83 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı ve 25.10.2004 tarihli sözleşme ile 15,3 milyon USD bedelle Aksu Madencilik Sanayi ve Ticaret AŞ'ye satılmıştır.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE YER ALAN ÜÇ ÖNEMLİ KURULUŞUN DURUMU (2002-2009)

KURULUŞLAR		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
TTK	İstihdam	18.130	16.377	14.399	13.388	12.685	12.552	11.627	12.865
	Üretim	2,244	2,011	1,880	1.665	1.522	1.675	1.586	1,879
	Yatırım	7,9	7,1	8,1	0,019	0,016	0,016	0,024	0,022
TKİ	İstihdam	14.645	12.986	12.643	11.986	11.265	10.620	8.707	8.767
	Üretim	30,661	25,685	24,349	26,932	27,493	26.210	31,684	28,444
	Yatırım	9,6	14,6	20,5	14,9	33,1	25,6	34,2	46,2
	Satın alınan				2,4	3,6	4,3	5,01	5,0
Etibank	İstihdam	7.498	4.546	4.441	4.047	3.850	3.705	3.414	3.431
	Yatırım	78,3	74,1	52,4	19	33,7	36,5	64,5	131,2

Kaynak: İlgili Kurumların Faaliyet Raporları

NOT:

- 1-İstihdam rakamları toplam çalışan personel olarak alınmıştır.
- 2-Üretim rakamları ve satın alınan bin tondur.
- 3-Yatırım rakamları, sabit sermaye yatırımları milyon dolar olarak verilmiştir.

TÜRKİYE DEMİR-ÇELİK İŞLETMELERİ

Dünyada yaşanan neo liberal gelişmeler ülkemizdeki entegre Demir-Çelik fabrikalarını da yakından ilgilendirmiş, bu fabrikaların bağlı olduğu Türkiye Demir Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TDÇİ) de bu gelişmelerden payını almıştır. Türkiye’de özelleştirme furçasının yaşandığı 90’lı yılların başında zarar eden kuruluş olarak örnek(!) verilen TDÇİ’nin zararının gerçek nedenleri daha sonraki yıllarda anlaşılmıştır. Bu yıllarda “KİT’lerin zarar sıralamasında ikinci” olarak gösterilen TDÇİ’ye ait rakamlar durumun hiç de böyle olmadığını göstermektedir. Bu yıllarda gelirlerini yeterince kullanmasına izin verilmeyen ve Hazine’den de yeterince ödenek alamayan TDÇİ bütçe oluşturmak için özel bankalardan karşılanamayacak faizlerle kredi kullanmış ve bu kredi Kurumu batağa sürüklemiştir.

Özelleştirme İdaresi tebliği ile 11.01.2001 tarihinde TDÇİ Genel Müdürlüğü özelleştirme kapsamına ve programına alınmış, bu tebliğle TDÇİ Genel Müdürlüğü ve TDÇİ'ne bağlı kalan son iki işletme olan, Hekimhan Maden İşletmesi ile Divriği Maden İşletmesi de özelleştirme kapsamına sokulmuştur. TDÇİ'nde daha önce Karabük Demir Çelik Müessesesi, Sivas Demir Çelik İşletmeleri kapsam ve programa alınmış ve hisselerinin tamamı özelleştirilmiştir.

TDÇİ'nin elinde bulundurduğu Divriği-Hekimhan Madenleri Genel Müdürlüğü yaklaşık 3 yıl sonra 28,5 milyon USD karşılığı özelleştirme kapsamında bulunan ERDEMİR'e satılmıştır.

Ereğli Demir Çelik Fabrikaları 1965 yılında öncelikle ülkemizin demir cevherini kullanmak amacı ile kurulmuştur. Üretimiyle çelik üreticisi 15 AB üyesi ülke arasında 8. sırada, dünyada 48. sırada yer alan, 2004 yılını rekor üretimle kapatan, köklü şirket kültürü, ileri teknolojik yapısı, dünya çapında ürün kalitesiyle, kârlılığı ve verimiyle göz kamaştıran ERDEMİR, önümüzdeki 3-5 yıl içindeki yatırım hedefleriyle Avrupa'nın en üst sırasında yer almaya aday, Türk sanayisinin lokomotifi bir şirket pozisyonundadır.

ERDEMİR, 2003-2004 yılları arasında personel sayısında % 3 azalma olmasına rağmen esas faaliyet kârı % 578, net dönem kârı % 119 artan verimli bir işletme olmuş, kurum özellikle yassı mamul üretimini artırarak ülke sanayiinin önemli bir gereksinimine daha geniş ölçüde katkıda bulunmuştur. 2007 yılında 7 milyon tonluk bir kapasiteye kavuşacak olan ERDEMİR, 2003 yılındaki 4.9 milyon tonluk üretim kapasitesi ile dünyanın sayılı büyük çelik üreticisi gruplarından biri konumuna erişmiştir.

Bu kadar parlak bir tablosu olan ERDEMİR, Hazineye ait % 25.77 oranındaki hisse senedi Özelleştirme İdaresine devredilerek, Türkiye Kalkınma Bankası ve borsa dışındaki ERDEMİR hisseleri ÖİB'de toplanmış, bu hisseler daha önce Sümerbank bünyesindeyken Sümerbank'ın özelleştirilmesi aşamasında Hazineye devredilmiştir. Türkiye'nin en büyük yassı çelik üreticisi ERDEMİR'in % 46.12 hissesinin blok satışı için açılan ihalede en yüksek teklifi 2 milyar 770 milyon USD'la OYAK Grubu vermiştir. Böylece OYAK, günümüzde ERDEMİR, İSDEMİR, Divriği Madenleri gibi birçok Demir-Çelik tesisini elinde bulunduran bir yapıya ulaşmıştır.

Demir Çelik sektöründe ve Türkiye'nin önde gelen kuruluşları arasında yer alan İSDEMİR, 1997 yılında, 2,2 milyon ton/yıl üretim kapasitesine sahip, fabrikanın 11.000.000 ton kapasiteli limanı, 17.000.000 m² alanı ve 11.300 çalışanı bulunmaktaydı. İSDEMİR, 2 Mart

1998 tarihinde ÖYK kararı ile Başbakanlık Özelleştirme İdaresi tarafından % 100 oranındaki İdare hissesi blok satış ve varlık satış ile özelleştirilmek üzere programa alınmıştır.

22.08.2000 tarihinde gerçekleşen ihaleye tek teklif ERDEMİR'den gelmiş, yatırım şartı, ihalenin cazibesini kısmi olarak düşürmüştür. ERDEMİR ile ÖİB arasında uzun süren pazarlıklardan sonra; İSDEMİR'in değişik kalemlerde 300 milyon USD olan borcunu ÖİB'nin üstlenmesine, ERDEMİR'in ÖYK'nun uygun göreceği bir rakam ödemesine, bu rakam daha sonra ödeme planı ile birlikte açıklanarak, 26.02.2001 günü yapılan açıklamada da "ilk iki yıl ödemesiz, 50 milyon dolarlık satış bedelinin 4 eşit taksitle ödenmesine, İSDEMİR hisseleri ERDEMİR'e devredildikten sonra, hisselerin % 10'luk kısmının İskenderun'da çalışanların kurduğu vakfa bedelsiz devredilmesine, ERDEMİR'in 750 milyon dolarlık bir yatırımla tesisi yassı mamul üretir hale çevirmesine ve 11.000'i aşkın işçinin çalıştığı tesiste 6.000 işçi için 5 yıllık istihdam garantisi getirilmiş olduğu açıklanmıştır. Bu gelişmelerin ardında yapılan ihale sonucu İSDEMİR, 31.04.2002 tarihinde 50 milyon dolar karşılığı ERDEMİR'e verilmiştir.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın 1.4.2004 tarih ve 3013 sayılı yazısı ile Divriği-Hekimhan Madenleri Sanayi ve Ticaret AŞ'de (DİVHAN) bulunan % 100 oranındaki kamu hissesinin "satış" yöntemiyle ve TDÇİ'ye bağlı 14 maden sahasının işletme ruhsatlarının devri ile özelleştirilmesi planlanmıştır.

2003 yılında DİVHAN'daki % 100 oranındaki kamu hissesi 28,5 milyon USD bedelle en yüksek teklifi veren Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları AŞ'ne ihale şartnamesi çerçevesinde satılmıştır. Böylece dünya üzerindeki tek demir maden sahası olmayan entegre demir-çelik fabrikası durumundaki ERDEMİR bir demir madenine sahip olmuştur. Bu gelişmelerin ardından Divriği'de hızlı bir şekilde personel tasfiyesine yönelinmiş ve cevher üretimi sürdürülmüştür.

KARADENİZ BAKIR İŞLETMELERİ (KBİ)

Karadeniz bölgesindeki bakır yataklarının işletilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla kurulan Etibank'ın bağlı ortaklığı KBİ, 1968 yılında % 49 payı Etibank'a, % 51 payı da beş özel banka ile gerçek ve tüzel kişilere ait olmak üzere kurulmuştur. Zaman içinde Başbakanlık Kamu Ortaklığı İdaresi'ne devredilen Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ'ne ait maden sahaları, Murgul Bakır İşletmesi, Samsun ilinde mevcut arsalar ve Murgul Bakır İşletmesi bünyesinde yer alan Hidroelektrik Santrali, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın açtığı ihale sonucu, 37,6 milyon

dolar bedel ile 02.04.2004 tarihinde Eti Bakır AŞ'ne (CE-KA İnşaat Makine Madencilik Petrolcülük Turizm Nakliyat Sanayi ve Ticaret AŞ) verilmiştir.

Özelleştirilen Karadeniz Bakır Samsun İşletmesi, flaş fırın sistemiyle blister bakır üreten bir izabe tesisine, bu tesisten çıkan baca gazlarını değerlendirmek üzere kurulan bir sülfürik asit tesisine ve ayrıca izabe tesisinin artıklarını oluşturan cüruflardaki bakırın tekrar kazanmak amacıyla kurulmuş bir curuf flotasyon tesisine sahip bulunmaktadır. Söz konusu tesisler, 1973 yılında üretime başlamış ve 23 Nisan 2004 tarihine kadar da üretimlerini sürdürmüştür. Ülkemizde tek blister bakır üreten Samsun İşletmesi, ülke ekonomisinde 30 yıla yakın yer almış ve katma değer yaratarak ülke sanayisinin gelişmesine ciddi katkılar sağlamıştır. Söz konusu işletme, yanlış siyasi tercihler sonucu yatırımsız bırakılmış, emsalleriyle rekabet edemez duruma düşürülmüştür.

Türkiye'nin tek bakır izabe tesisi Samsun İzabe Tesisleri tam kapasite çalıştığında 200.000 ton konsantreye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapasite yurt içi bakır madenlerinden karşılanacak durumdadır. Tesislerin çalıştırılmaması durumunda, ülkemizde izabe tesislerinin hammaddesi olarak üretilen bakır konsantresi, yurt dışına hammadde olarak ihraç edilmek zorunda kalınacak, ülkemizdeki rafineri tesisleri ise işlemek üzere döviz ödeyerek dışarıdan bakır alacaktır.

2002-2010 YILLARI ARASINDA ÖZELLEŞTİRİLEN MADENCİLİK KURULUŞLARI

KURULUŞ ADI	SATIŞ TARİHİ	SATIN ALAN	SATIŞ BEDELİ (000x\$)
KAMU İKTİSADİ TEŞEKKÜLLERİ			
İSKENDERUN Demir Çelik Fab.	31.01.2002	ERDEMİR	50.000
TDÇİ (Divriği-Hekimhan)	15.04.2004	ERDEMİR	28.500
BAĞLI ORTAKLIKLAR			
ETİ Bakır AŞ.	12.04.2004	CE-KA İnş.Mak.Mad. AŞ	21.879
ETİ Elektrometalurji AŞ.	25.10.2004	AKSU Mad.San.Tic. AŞ	15.320
ETİ Gümüş AŞ.	13.08.2004	KSS Mad.İnş.Tur. AŞ	41.200
ETİ Krom AŞ.	14.09.2004	Yıldırım Dış Tic. AŞ	58.050
KBİ Karadeniz Bakır İşl. AŞ.	02.04.2004	CE-KA İnş.Mak.Mad. AŞ	48.600
EREĞLİ Demir Çelik Fab. (%51)	02.07.2006	OYAK	2.770.000

ETİ Alüminyum AŞ	29.07.2005	CE-KA İnş.Mak.Mad. AŞ	305.000
ÇAYELİ BAKIR AŞ (%45)	23.09.2004		49.250
YENİ ÇELTEK Kömür Mad. (%16)	Özelleştirme kapsamında		
KİAŞ Kömür İşl. AŞ (%10)	Özelleştirme kapsamında		

Yıllardır Gediz ve Karaman’da kömür üreten KİAŞ 27.6.2003 tarihinde özelleştirme kapsamına alınmıştır. ÖİB tarafından satış yöntemi ile özelleştirileceği bildirilen KİAŞ’ın günümüzde özelleştirmeye hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Yine KİAŞ benzeri olarak çeşitli kamu kuruluşu tarafından oluşturulan Yeni Çeltek Kömür ve Madencilik AŞ, KİAŞ ile birlikte 27.6.2003 tarihinde özelleştirme kapsamına alınmıştır. Amasya ve Merzifon Belediyelerinin de ortak olduğu Yeni Çeltek’in satış yöntemi ile özelleştirileceği bildirilmiş ve özelleştirmeye hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE İŞÇİ SAĞLIĞI ve İŞ GÜVENLİĞİ

Bilindiği gibi madencilik sektörü özellikle de yeraltı madenciliği, doğası gereği içerdiği riskler nedeniyle dünyanın her yerinde planlama, yatırım ve üretim aşamasından pazarlama aşamasına kadar çok özel önlemler, donanım, bilgi, deneyim, uzmanlık ve sürekli denetim gerektiren dünyanın en ağır iş kollarından birisidir. Ülkemizdeki madencilikle ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının bu bilgi ve deneyime ulaşması uzun yıllar gerektirmiştir. 1980’li yıllardan itibaren uygulanan neo-liberal politikalar sonucunda kamunun faaliyet alanları daraltılarak madencilik sektörü yarı yarıya küçültülmüş, uzun yıllar gerektiren bilgi ve deneyim birikimi de darmadağın edilmiştir. Böylelikle bir yandan ülkemiz madencilik kamu kuruluşlarındaki “mevcut üretim kültürünün/birikiminin” bir anlamda reddedilmesi ve bu alanların yetersiz ve deneyimsiz özel kuruluşlara bırakılması, bu yapılırken kamusal denetimin de iyice gevşetilmesi sonucu özellikle iş kazalarına davetiye çıkarmaktadır.

Yaşam en temel insan hakkıdır. Dünyada her gün milyonlarca insan, engellenebilecek ve hukuken de engellenmesi zorunlu olan iş kazaları ve meslek hastalıklarından dolayı yaşamını yitirmekte, meslek hastalıklarına yakalanmakta veya sakat kalmaktadır. ILO’ nun 2009 yılı açıklamalarına göre dünyada her yıl 270 milyon iş kazası meydana gelmekte, her 15 saniyede bir işçi ve her gün yaklaşık 6 bin 300 kişi iş kazası veya meslek hastalıkları nedeniyle yaşamını kaybetmektedir.

Ülkemiz, iş kazalarında ön sıralarda yer almaktadır. Son yıllardaki kaza istatistikleri incelendiğinde, özellikle madencilik sektöründe iş kazalarının belirgin bir şekilde artarak devam ettiği görülmektedir. Odamız kayıtlarına göre, 2008 yılında 43 maden çalışanı iş kazası sonucu yaşamını yitirmişken, 2009 yılında bu sayı 92'ye yükselmiş, 2010 yılının 11 ayında ise 104'e ulaşmıştır. Ülkemizde meslek hastalıkları ile ilgili yaygın bir çalışma yoktur ve çalışanlar bazı hastalıkların meslek hastalığı olup olmadığını bilememektedir. Ülkemizde meslek hastalıkları; gerek tanısının konulması ve tedavinin düzenlenmesi, gerekse rehabilitasyonunun sağlanması açısından çok sorunlu bir alandır. Bu nedenle ülkemizde meslek hastalıklarına tanı konulması süreci yeniden ele alınmalıdır. İş kazalarındaki dolaylı harcamalar, doğrudan harcamaların 4 ile 10 katı arasında gerçekleşmektedir. Bu nedenle iş kazalarının sosyal güvenlik sistemine maliyeti büyük meblağlara ulaşmaktadır. ILO'ya göre gelişmekte olan ülkelerin iş kazaları ve meslek hastalıkları maliyetlerinin, gayri safi yurt içi hasıllarının (GSYİH) % 4'ü civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılan İş Kanunu ve ilgili yönetmelikleri, tüm sektörlerde olduğu gibi madencilik sektöründe de etkin denetlemenin yapılabilmesi bakımından yetersizdir. Çıkarılan mevzuatlar yaşamın gerçeklerine uygun olmalıdır. Ülkemizdeki işyerlerinin % 98'inin 50'den az işçi çalıştırdığı, tüm çalışanların % 70'inin 50'den az işçi çalıştıran işyerlerinde çalıştığı, iş kazalarının % 63'ünün de 50'den az işçi çalıştıran işyerlerinde meydana geldiği bizzat Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının istatistiklerinde belirtilmesine rağmen çıkarılan mevzuatlarda 50'den az işçi çalıştırılan iş yerlerinde iş güvenliği uzmanı çalıştırılmasına gerek görülmemiştir. Bu işyerleri iş güvenliği hizmetlerinden yararlanamamaktadır. Bu nedenle açılan davalarda mahkeme, yönetmeliğin bazı maddelerinin yürütmesini durdurmuştur.

İlgili tarafların görüşleri dikkate alınmadan çıkarılan mevzuatların uygulama şansının olmadığı bir kez daha görülmüştür.

TÜRKİYE'DE KÖMÜR MADENLERİNDE İŞ KAZALARI VE MESLEK HASTALIKLARI

YIL	İş Kazası Sayısı	Meslek Has. Sayısı	Sürekli İş Görememezlik Sayısı			Ölen İşçi Sayısı		
			İş Kazası	Meslek Hastalığı	TOPLAM	İş Kazası	Meslek Hastalığı	TOPLAM
2004	5.481	132	66	233	299	38	0	38
2005	6.011	358	50	232	282	77	5	82
2006	6.722	416	104	285	389	35	0	35
2007	6.293	966	76	351	427	38	0	38
2008	5.717	328	34	187	221	*43	0	*43
2009						*92	0	*92
2010						*103	0	*104
TOP.	30.224	2.200	330	1.288	1.319	426	5	432

Kaynak: SSK 2004, 2005 ve 2006 İstatistik Yıllıkları, SGK 2007 ve 2008 İstatistik Yıllıkları

* Maden Mühendisleri Odası Kaza İstatistikleri (2010 yılı rakamı 11 aylıktır)

Özellikle 80'li yılların başından itibaren uygulamaya konulan özelleştirme, taşeronlaşma, rödevans vb. yanlış uygulamalar; kamu madenciliğini küçültmüş, kamu kurum ve kuruluşlarında uzun yıllar sonucu elde edilmiş olan madencilik bilgi ve deneyim birikimini dağıtmıştır. Yoğun birikim ve deneyime sahip olan kurum ve kuruluşlar yerine üretimin, teknik ve alt yapı olarak yetersiz, deneyim ve uzmanlaşmanın olmadığı kişi ve şirketlere bırakılması, buna ek olarak kamusal denetimin de yeterli ve etkin bir biçimde yapılamaması iş kazalarının artmasına neden olmaktadır.

Madencilik sektörünün en önemli risklerinden birisi de meslek hastalıklarıdır. Meslek hastalıkları genellikle bir mesleğin bünyesinde barındırdığı özel koşullar ile oluşan bir unsur olarak tarif edilmektedir. Yeraltında, fabrikalarda, son derece partiküler ve değişik tozlu ortamlarda, kimyasal, patlayıcı ve parlayıcı malzemeler, soğuk ve sıcak hava şartlarına bağlı olarak maden ocaklarında, ses, ışık, vardiyalı çalışma, yoğun iş temposu vb. gibi zor koşullarda çalışan maden emekçileri birçok meslek hastalığı ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Madencilik sektöründe çoğu durumda, yaşanan meslek hastalıklarına karşı alınabilecek önlemler bulunmaktadır. Solunum yolları ile ilgili olarak periyodik ve uzmanlarca yapılacak

kontroller, ses, ışık, toz ve kimyasallara karşı kullanılabilir koruyucu malzemeler ve melbusat ile birçok meslek hastalığının ve yaralanmaların önüne geçilebilmektedir. Önlemleri alınan hastalıklar ve yaralanmalar; daha verimli bir iş yaşamı sağlayacağından gerek işveren gerekse de çalışan açısından her zaman tercih edilmelidir.

SON 8 YILDA YAŞANAN BÜYÜK MADEN KAZALARI (2002-2010)

YER	TARİH	NEDENİ	ÖLÜ SAYISI
Erzurum - Aşkale/kömür	8 Ağustos 2003	Grizu patlaması	8
Karaman - Ermenek/kömür	22 Kasım2003	Grizu patlaması	10
Çorum - Bayat/kömür	9 Ağustos2004	Grizu parlaması	3
Kastamonu - Küre/bakır	8 Eylül 2004	Yangın	19
Kütahya - Gediz/kömür	21 Nisan 2005	Grizu patlaması	18
Balıkesir - Dursunbey/kömür	2 Haziran 2006	Grizu patlaması	17
Bursa - Mustafakemalpaşa/kömür	10 Aralık 2009	Grizu patlaması	19
Balıkesir - Dursunbey /kömür	23 Şubat 2010	Grizu patlaması	13
Zonguldak - Karadon/kömür	17 Mayıs 2010	Grizu patlaması	30
TOPLAM			137

Madencilik sektörü meslek hastalıkları riskinin fazla olduğu bir sektör olmakla birlikte, meslek hastalıkları kaçınılmaz ya da önlenemez değildir. Gerekli önlemler alındığı takdirde önlenemeyecek meslek hastalığı bulunmamaktadır. Türkiye'nin dünyada maden işçisi ölümlerinin oransal olarak en çok yaşandığı ülke olması, 1999'daki işçi ölüm oranı ile dünya rekorunu elinde tutması ve 1999-2006 yılları boyunca işçi ölümlerinde yüz binde 70'in altına düşmeyen tek ülke olmasının temel nedeni, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin hem işverenler, hem de hükümetler tarafından hiçe sayılması, kar hırsının her şeyin önüne konulmasıdır.

Son yıllarda ülkemizde AB uyum çalışmaları sürecinde mevzuatlarda kimi hata ve eksiklere rağmen pek çok değişikliklere gidilmiş, bu değişiklikler sonucu çalışma yaşamıyla ilgili mevzuatta da köklü değişiklikler olmuş, çalışanın sağlık ve güvenliğine ilişkin işverenlere ciddi sorumluluklar yüklenmiştir. Ne yazık ki, sorunun temel çözümlerinden olan uygulama ve denetimlerde aynı gelişme pek de görülmemektedir.

Bu değerlendirmeler altında; ülkemizde, yüksek risk taşıyan, kuralsız ve denetimsiz çalışan, mühendislik bilim ve tekniğinden uzak, teknik elemanın gözetim ve denetimi olmaksızın, tamamen ilkel koşullarda çalışan başta kamu maden ocakları olmak üzere pek çok maden işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerde her an kaza olma olasılığı mevcuttur. Bu nedenlerle, sektörün özelliği göz önüne alınarak kapsamlı bir risk haritasının ilgili Bakanlıklarca hazırlanması ve denetimlerin buna göre yapılması gerekmektedir.

Özellikle son yıllarda madencilik sektöründe yaşanan iş kazaları ve meslek hastalıkları ile ilgili olarak yapılması gereken; insan hayatını, kamusal faydayı merkezine almayan anlayışlardan vazgeçilerek, denetimsiz ve kuralsız çalışmakta olan, teknolojik yenilenmelerini yapmayan, sendikalaşmayı engelleyen ve kaza riskine açık işletmelerin etkin denetiminin yapılarak yaptırımların uygulanması ve işçi sağlığı ve işçi güvenliği mevzuatının günün gerekleri ışığında yeniden düzenlenmesidir.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE EĞİTİM

İçinde bulunduğumuz yüzyılda bilim ve teknolojinin gelişme hızı baş döndürücüdür. Bilimsel bilgi ve teknolojik gelişmelerin çok kısa bir süre için izlenilmemesi durumunda bile, madencilik sektöründe bulunan çeşitli kademelerdeki personelin bilgi birikiminde önemli eksiklikler yaşanmaktadır. Bu durum ile birlikte ülkelerin gelişmişlik ölçęinde ön sıralarda yer alması, çok büyük oranda bilimin ve teknolojinin geliştirilmesine ve ülkelerin bilgi ve üretim teknolojileri yaratma yeteneklerine bağlıdır.

Ülkemizde, madencilik sektöründe istihdam edilen personele yönelik temel, bilimsel, üniversite ve üniversite sonrası eğitim son derece ihmal edilmiş durumdadır. Madencilik sektöründe ne kamu ne de özel sektör bu konuya yeterince ilgi göstermektedir. Madencilik eğitimi veren üniversite ve yüksek okulların da bu konularda ciddi projeler ürettikleri söylenemez. Dolayısıyla, işçi, operatör, formen, usta, tekniker, yönetici ve mühendislik aşamalarında temel ve yenilenme eğitimlerine yönelik olarak bir açığın mevcut olduğu bilinmektedir.

Günümüzde ülkemizde bulunan üniversitelerimizden halen 21'inde maden mühendisliği bölümü bulunmakta, bu bölümlerden 6 adedi ikinci öğretim vermekte ve ikinci öğrenimlerle birlikte toplam 27 program ile öğrenim yapılmaktadır. Bu programların dışında İTÜ

bünyesinde açılan Cevher Hazırlama mühendisliği ve Okan Üniversitesi'nde açılan Delme-Patlatma Mühendisliği programları da bulunmaktadır. Her biri 31-72 arası öğrenci alan bu bölümlerde öğrenci fazlalığı nedeniyle var olan olanakların giderek daraldığı, eğitim kalitesinin düştüğü, altyapı olanaklarının yeterince oluşturulmadığı görülmektedir.

Ülkemizde halen faaliyette bulunan yerbilimlerinde mühendis yetiştiren bölümler, öğretim üyesi kadrosu yönünden karşılaştırıldığında, aralarında çok büyük uçurumlar olduğu görülmektedir. Yeni açılan maden mühendisliği bölümleri ise, çoğunlukla bir kaç öğretim görevlisinin varlığı altında açılmakta ve faaliyetini uzun yıllar bu şekilde sürdürmektedir. Bu durum eğitim kalitesinin düşmesinde en büyük etkenlerden biridir.

Öğretim kalitesini yakından ilgilendiren diğer bir etken öğrenci sayısıdır. Ülkenin ihtiyacına göre belirlenmesi gereken öğrenci sayısı, politik öncelikler çerçevesinde hızla arttırılmış ve bugün üniversiteler, sektör ihtiyacının çok üzerinde mühendis yetiştirmek zorunda bırakılmıştır. Her yıl 1.500 civarında öğrenci 21 üniversitenin maden mühendisliği bölümlerine kayıt yaptırmaktadır. Her yıl 1.000'e yakın öğrenci maden mühendisliği diploması almaktadır. Yıllardır yeni bölümlerin açılmaması, var olanlarında sayı ve kontenjanlarının azaltılması çeşitli platformlarda dile getirilmiş olsa da, daha farklı öncelikleri göz önüne alarak oluşturulan hükümet politikalarında bunun tersine uygulamalar yer almıştır.

Ülkemizdeki maden mühendisliği bölümlerinin sorunları bir hayli fazladır. Bölümlere genel bütçeden ayrılan kaynaklar yetersizdir. Yeni üniversite ve bölümlerin açılması her bir bölüme düşen payın daha da azalmasına neden olmaktadır. Gelişmiş bölümlerin sanayi ile işbirliği yaparak belirli ölçüde mali kaynak üretmeleri mümkün gözükse de, genel olarak kaynaklar ve üniversite sanayi işbirliği yetersizdir. Sanayiciler, üniversiteleri sorunlarını anlamamakla ve arzu edilen kalitede proje üretmemekle suçlarken; üniversiteler, madencilik kurumları için yapılan projelerin yeterince değerlendirilmeden raflara kaldırılmasından şikâyetçidir.

Günümüzde kamu yatırımlarının yapılmadığı ve özel sektörün de kamunun boşluğunu dolduracak yatırımları gerçekleştirmediğini rahatlıkla söylenebilir. Gerekli altyapı oluşturulmadan açılan bu bölümler, ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Madencilik sektörünün ihtiyacından çok fazla sayıda meslektaşımız mezun olmaktadır. Yeni bölümler açılmamalı ve açılmış, ancak öğretim kadrosu ve altyapı hizmetlerini veremeyen bölümlere zaman

geçirilmeden gereken yatırımlar yapılmamıştır. Belli düzeye ulaşamayan bölümler kapatılmalı, öğrenciler diğer maden mühendisliği bölümlerine aktarılmalıdır. Bugün sayıları yurtdışı üniversitelerden mezun olanlarla 17.000' lere ulaşan meslektaşımızın arasında, madencilik sektöründe iş bekleyen ve iş bulamadığı için başka alanlarda iş arayan yüksek oranda meslektaşımız bulunmaktadır. Maden Mühendisliği bölümlerinin ders programlarının, çağın ve sektörün gereklerine göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE İSTİHDAM ve MADEN MÜHENDİSLERİ

Büyük ölçekli maden üretimi, birçok ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Madencilik, işsizlik ve yoksulluğun yüksek olduğu kırsal bölgelerde, gerek doğrudan gerekse söz konusu faaliyetin yarattığı yan ekonomik faaliyetler sonucu binlerce kişiye istihdam olanağı sağlamakta, istihdam ile yaratılan gelir, kırsalda üretilen mal ve hizmetlerin tüketilmesi bakımından da yaşamsaldır.

Madencilik katma değer yaratan emek yoğun bir sektördür. Bilimsel çalışmalara göre 1 maden işçisi yanında 12 kişiyi daha istihdam etmektedir. Yani madende çalışan her kişi dolaylı olarak 12 kişiye daha iş imkânı yaratmaktadır. Hem istihdam boyutuyla hem de arz güvenliği boyutuyla yerli kaynaklara yönelmesi gerekmektedir. Aynı zamanda madencilik emek yoğun bir sektör olup 2005 yılı sonu itibarıyla sektörde 6.875 işletme izinli maden sahasında ve atölyeler, işletmeler, mevsimlik işçiler, yan sanayisi dahil, 757.000 dolayında iş gücü bulunmaktadır. İstihdam yaratmada öncelikli sektör olan madencilik sektörünün önü açıldığı takdirde ve yeni üretim alanları devreye alındığı takdirde bu iş gücünün hızla artacağı tahmin edilmektedir.

Yine 2006 yılında madencilik sektöründe iş gücünün eğitim ve öğrenim durumunu değerlendirmeye yönelik olarak DPT tarafından bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaya göre madencilik sektöründeki 176.000 çalışanın % 69,3 ü ilköğretimin ilk bölümü düzeyindedir. İlköğretimin orta bölümü ve lise düzeyinde öğrenim görenlerin payı sırasıyla % 18,8 ve % 6,8 olup, sektörün genel ortalaması diğer sektörlerle kıyaslandığında iyi durumdadır. Ancak genel olarak ülkemizde eğitim ve öğretim düzeyinin artışına paralel olarak sektörde çalışanların eğitim ve öğretim düzeyinin 2002 yılı değerlerinin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Madencilik sektörünün ekonomi içindeki ağırlığına ilişkin bir diğer önemli gösterge ise istihdam verileridir. Bu kapsamda, son yıllarda toplam sanayi ve madencilik sektörlerindeki istihdam sayıları ile madencilikte istihdamın, toplam sanayi istihdamı içindeki payları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Madencilikte istihdama ilişkin istatistiklerdeki tüm olumsuzluklara rağmen, çeşitli kamu kurumları mevcut kaynaklardan elde edilen bilgiler ve tahminlerden yararlanılarak istihdam rakamlarını belirlemiştir. TÜİK, 2005 Nisan ayı için verdiği madencilik sektöründeki istihdam rakamı 122.000'dir. Sektördeki istihdam durumunu, dolaylı istihdam hariç olmak koşuluyla bu rakamlara göre incelemek yanıltıcı olmayacaktır. Ülkemiz ekonomisinde sektörel işgücü ve ücretlere ilişkin veriler son derece yetersizdir. Ulusal veri tabanının bu eksikliği sektörel düzeyde istihdam ve ücret ödemelerinin doğru olarak hesaplanmasını engelleyerek, verimlilik ve gelir dağılımına ilişkin yapılan çalışmaların sonuçları hakkında çeşitli kuşkulara yol açmaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de taşeronlaşma; yaygın ve planlı bir biçimde uygulamaya sokulmasının başlıca amaçları arasında, çok sayıda işçinin çalıştığı işyerlerinde üretim ilişkilerinin parçalanması yer almaktadır. Bu durumun hedefinin de işçilerin örgütlenmesinin önüne geçmek olduğu gibi taşeronlaştırma olgusunun, üretimi ana firma ve taşeron firma olarak böldüğü ve bu bölünmenin gerek üretim ilişkilerini gerekse de işçilerin yan yana gelmesini engellemektedir.

Dünya Maden İşçileri sendikası ICEM'in 2008 yılındaki konferansında taşeron işçiliğinin birçok kıtada denetlenemez bir hale geldiği örneklerle ortaya konmuştur. Bu konferansta belirtilenlere göre; Hindistan'da madencilik ve elmas sektöründe hemen hemen bütün maden işçileri taşeron ilişkisiyle istihdam edilmektedir. Bu çalışma biçimi Tayland ve Kore'de de pek farklı değildir.

DİE ve TÜİK verilerine göre; ülkemizdeki madencilik işkolunda 1981 yılında özel sektörde 13.564, kamuda 80.625 kişi çalışırken, 2008 Temmuz ayı istatistiklerine göre kamuda toplam 594 işyerinde 26.545 personel çalışırken, özel sektörde 8.543 işyerinde 111.181 personel çalışmaktadır. Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere madencilik sektöründe kamuda çalışan kadrolu personel sayısı hızla azalırken, özel sektörde ve özel sektöre ait maden ocaklarında

çalışan taşeron firmalarda çalışan ve çoğu süreli ve mevsimlik olan işçi sayısı giderek artmaktadır.

Çözüm olarak; öncelikle kamuda özelleştirme politikalarından vazgeçilmeli, kamu yatırım ve finansman kararlamelerindeki işçi alımına getirilen kısıtlamalar kaldırılmalıdır. Sürekliliği olan, sorumluluğu olan kadrolu işçi alınmalı, mevcut çalışmakta olan taşeron işçileri kadroya alınmalıdır. Kamu kurumlarında çalışmakta olan ve asıl iş ile asıl işe yardımcı işlerde çalışan tüm işçiler o işyerlerinin asıl işçileri sayılmalıdırlar.

2007 yılında yapılan bir çalışmada istihdam yaratma maliyetinin en düşük madencilik ve tarım sektörlerinde olduğu belirlenmiştir. 2007 yılı teşvik belgelerine göre bir kişilik istihdam yaratmak için yapılan ortalama yatırım tutarı madencilikte 122.000, tarımda ise 145.900 TL düzeyinde gerçekleşmiş, bu iki sektörü de 158.100 TL ile hizmetler sektörü izlemiştir.

Madencilik, ülkeye direkt döviz getirisi sağlaması, istihdam yaratması, hizmet ve yan sanayi sektörleri oluşturması ve bölgesel kalkınmayı ön plana çıkarması açısından da önemli bir sektördür. Aynı zamanda, madencilik, yatırımcı için son derece riskli ve yatırım sermayesinin geri dönüş süreci uzun olan bir sektördür. Madencilik, istihdam ağırlıklı bir sektör olup, genelde kırsal alanda faaliyet gösteren bir üretim dalı olarak, kırsal alandan kentlere yoğun göçü önleyici bir rol üstlenir. Bütün bu özellikleriyle madencilik sektörü, sanayi ve diğer sektörlerin itici gücü olarak, katma değeri yüksek, ekonomik kaynak oluşturan önemli bir sektör haline getirilmeli, madenciliğimiz ülke kalkınmasında geri planda kalmaktan kurtarılmalıdır.

SONSÖZ

Madencilik, tarih boyunca uygarlıkları şekillendiren temel sektörlerden biri olmuştur. Özellikle, insanlığın gelişim sürecinin son ikiyüz yılındaki baş döndürücü ilerlemede kömür ve demirin önemini yadsımak mümkün değildir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda da, bor, nadir toprak elementleri, toryum ya da trona gibi yeraltı kaynaklarının insan yaşamının sürdürülebilmesi bakımından belirleyici olmaları muhtemeldir. Bu bakımdan, madencilik sektörü, dün olduğu gibi bugün de, uluslar için vazgeçilmez konumunu sürdürmek durumundadır.

Küreselleşme rüzgarları ve neo-liberal politikaların Türkiye madencilik sektörüne yansımaları, özellikle 1990'lardan itibaren hız kazanmıştır. Bu süreçte, madencilik sektöründe öne çıkan

söylem "kamu madencilik kuruluşlarının özelleştirilmesi" olmuş, bu amaçla söz konusu kuruluşlarda gerekli olan yatırımlar yapılmamıştır. Türkiye madencilik sektöründe mülkiyet ve yönetim değişikliklerini gerçekleştirmeye yönelik olarak çeşitli kamu kurumlarında sektörel bölünme, ticarileştirme, şirketleştirme ve özelleştirmeye yönelik uygulamalar birbirini izlemiş, madencilik sektörünün kamu ağırlıklı yapısı özel sermayenin de yerini alabileceği bir rekabet ortamına dönüştürülmeye çalışılmıştır. Sektörde, liberalizasyonu sağlamaya yönelik olarak, şirketler üzerindeki sıkı yasal düzenlemelerin gevşetilmesi, devletin müdahale, düzenleme ve denetimlerinin mümkün olduğu ölçüde kaldırılmaya ya da yumuşatılmaya çalışılması, yasal mevzuatta sık sık yapılan değişiklikler ile sürdürülmüştür.

Hatalı ekonomi politikalarının madencilik sektörüne yansması, dramatik boyutlarda olmuştur. Özellikle 1985 sonrasında, kamunun madencilik sektörüne yatırım yapmasının engellenmesi, buna karşın oluşan boşluğun, özellikle sektörün içerdiği yüksek riskler nedeniyle özel sektör tarafından da doldurulamamış olması, ülkemiz madencilik sektörünün belirgin bir küçülme-gerileme süreci içerisine girmesine neden olmuştur. Uygulanan politikalar ile, madencilik sektöründe kamu yatırımlarından vazgeçilmiştir. Toplam sabit sermaye yatırımları içerisinde kamunun payı 1981 yılında % 4,5 iken 2002 yılında % 0,5 olmuş, artacağı varsayılan özel sektör yatırımlarında ise ciddi sayılabilecek bir artış gözlemlenmemiştir. Madencilik sektörünün ülke ekonomisine katkısı hızla düşmüştür. Madencilik sektörünün Gayri Safi Milli Hasılaya katkısı % 1,5'un altına gerilemiştir. Sektördeki istihdam azalmıştır. İş kazaları artmıştır. Emek yoksullaşmış ve sömürü hızlanmıştır.

Son 8 yılda da bu yanlış politikalar ve uygulamalar artarak devam etmiştir. AKP Hükümetinin neoliberal politikaları uygulaması ve piyasanın önceliklerine göre davranması madencilik sektöründe ciddi tahribata neden olmuştur. Planlama düşüncesinden tamamen vazgeçilmesi, bir an önce "her şeye rağmen üretim" mantığı madenlerimizden beklenen yararın sağlanmasını engellemiştir.

Anayasamızın 168. maddesine göre madenler devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Yani halkın malıdır. Emperyalist ülkelerin ve çokuluslu şirketlerin, başka ülkelerin doğal kaynaklarını kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak için her türlü yolu denedikleri bilinmektedir. Bu durum göz önüne alınarak doğal kaynaklarımız talan ve yağmaya karşı korunmalı, hiçbir şekilde pazarlık konusu yapılmamalıdır.

TMMOB

MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI